

Poemes de pedra seca

Nati Soler Alcaide i Josep Vallès Campanera

Poemes de pedra seca

Nati Soler Alcaide
Josep Vallès Campanera

Cossetània
EDICIONS

Pròleg

Crec que *Poemes de pedra seca*, de la Nati Soler i el Josep Vallès, és un llibre d'hivern. Potser, com a molt, de tardor o de començaments de la primavera. En cap cas aquests poemes són versos pensats i escrits des del bon temps. L'estiu és una part de l'any, i també de la nostra vida, un instant amable i dolç en el qual sembla que la natura està de part nostra i és propícia al càntic i a la poesia. Els *Poemes de pedra seca* no desitgen ser ajudats pels favors poètics de la canícula. Al llarg de l'any, de la vida, quan es viu al camp, a tocar de la terra, en la més nua intempèrie, són molt més freqüents els dies inhòspits i cruels que no pas les jornades suaus i efímeres d'unes quantes setmanes de calor complaent.

Qui escriu poesia sempre treballa, conscientment o inconscientment, dominat pel poder i la influència de la seva infantesa. Els primers anys de la nostra vida ens marquen profundament, mai no podrem lliurar-nos de la seva influència, del seu record. Penso que la Nati, en compondre aquests poemes concisos i magnífics, tan punyents, ha extret la força dels seus mots de la memòria recuperada d'un temps passat en el qual la vida del país podia ser molt dura, quan encara es treballaven els conreus per a sobreviure amb un mínim de comoditats al llarg dels dotze mesos de l'any,

quan res no es podia desaprofitar. Penso que és impensable poder escriure aquests poemes, que també contenen una secreta tendresa, si s'ha viscut des del primer moment, des de la naixença, en l'actual estat de benestar. Se'n poden escriure d'altres, però no aquests.

És potser per aquestes raons que el llibre de la Nati Soler Alcaide i el Josep Vallès Campanera té un punt de puresa desolada, de tristesa profunda, de melangia quieta i qui sap si també de clarividència davant de la mort entesa com a part del pas de l'any, del transcórrer de les estacions. De fet, en els seus poemes, els lectors hi pressentim un àmbit en el qual la naturalesa és immòbil, uns paratges d'hivern deturats, tocats per la boira, a l'espera d'una improbable arribada del bon temps, de la felicitat.

Seria un error, però, al meu entendre, pensar que en les paraules de l'escriptora s'hi amaga cap enyorança pels temps perduts, que segons diuen sempre han estat millors. La Nati, que els ha viscut, que els va patir, sap perfectament que no els podem idealitzar. No són aquells temps els que vol per als seus fills. Però de l'esforç i de la vida molt dura en neixen obres, objectes que preserven intacte el seu valor de símbol del treball de tot un poble. I pocs símbols són tan adequats per expressar

aquest sentiment com les parets seques que puntegen tot el territori de Catalunya. Hi ha res de més eixut, de més aspre, de més senzill en aparença, de més potent i de més útil que una humil paret seca? En aquesta humilitat es basa tota la seva grandesa.

Crec que aquest llibre es mereix ser llegit amb dues mirades coincidents: l'una, la primera, fixada en les esplèndides fotografies d'en Josep Vallès, que són un gran document gràfic,

El celler de Mas Vilella.

Camí del Trencacàntirs.

i l'altra, més incisiva, aplicada a la lectura dels textos de la Nati Soler, a uns versos que mantenen viu el llegat de la nostra llengua sense perdre en cap moment la modernitat i l'actualitat de l'idioma. Les dues mirades es complementen i si som capaços de mantenir les dues alhora, és possible que hàgim aconseguit penetrar en la plenitud dels *Poemes de pedra seca*.

Jordi Gabarró

Introducció

Mai ningú no ha estat capaç de datar amb exactitud el moment que neix la tenacitat de l'home per dominar la terra, aprofitant-ne els recursos. Ni tampoc mai ningú no ha estat capaç de datar les tasques més ancestrals de l'ésser humà, destinades a millorar les seves condicions de vida. Ni de constatar quan comença l'amor vers l'entorn propi.

Mentre el gènere masculí practicava la cacera, les dones s'adonaven de l'existència d'un altre sistema de supervivència menys arriscat i compatible amb l'alletament i la cura dels congèneres: l'agricultura.

Fruit de l'observació del medi, es desenvolupen processos destinats a millorar-ne el rendiment. Segurament un d'aquests vells procediments va ser el d'espredregar els sòls, tasca consistent a treure el nombre més gran possible de pedres de l'espai previst per dedicar al conreu i amb la qual aconseguien vèncer la força expansiva dels boscos i eliminar obstacles per a la germinació de les llavors.

Ben aviat devien observar que les piles de pedres rebutjades creixien de forma proporcional al seu esforç. Amb afany o sense de donarhi una utilitat. Obsessionats per la necessitat de guanyar terra de conreu al pedregar, van amuntegar-les d'una manera cada cop més sofisticada, que originava, a través d'una llarga

experimentació, les construccions de pedra en sec que, amb el transcurs del temps, han esdevingut un senyal d'identitat dels pobladors de la Mediterrània.

Els ibers de la Cossetània oriental ja utilitzaven aquesta tècnica, però ningú no està en disposició de determinar, amb plena certesa, l'origen primigeni de les edificacions exclusivament de pedra, sense cap tipus de ciment o argamassa que les lligui entre si. Origen que es pot remuntar fins als primers pobladors del nostre territori.

L'estudiós Benjamí Català Benach opina que la majoria de barraques actuals hauriem de datar-les als segles xviii i xix, arribant fins al primer terç del segle xx, pel fet que l'increment de demografia de la zona del Baix Penedès obligà a eixermar costers i turons de termes com el de la Bisbal.

En aquests segles, la vida a pagès seguia un ritme molt diferent del de ciutat. Mentre la dels primers depenia, estrictament, de la seva relació amb la natura, la dels segons experimentava un procés de mecanització que, si bé mantenia els obrers en un règim econòmic precari, donava uns rendiments considerables als amos, els quals podien reinvertir-los en diferents manifestacions culturals. Cosa complida d'aconseguir en el medi rural, per culpa

Marges i barraques, paisatge humanitzat. Torrent de Mas Bartomeu (el Montmell).

d'impediments que ara ens resultarien tan incomprendibles com la manca de mitjans de comunicació i de transport.

Així, mentre a ciutat es feien grans edificis, mostra del potencial tecnològic, econòmic i de l'aposta estètica, dirigits per arquitectes de prestigi i sufragats pel treball de tot el poble, al camp es limitaven a fer una arquitectura de supervivència, costejada per l'esforç familiar.

Malgrat les agressions del mal entès progrés, sobreviuen encara un bon nombre d'obres d'aquesta arquitectura rural, humil, tan respectuosa amb el paisatge que arriba a mimetitzar-se amb ell i que han esdevingut un tret definitori per a la nostra cultura, i, com a tal, irrenunciable.

Viure a pagès havia estat sempre un exercici de relligar les ànsies pròpies amb els elements que la natura posa a l'abast. Saber utilitzar tot

Pilona, o magatzem de pedra sobrera, al fons una barraca de planta composta (Santes Creus).

Barraca troncocònica amb pedrís, portal de doble llinda plana i arc de descàrrega, reconstruïda dins el recinte d'una empresa a Saifores (el Baix Penedès).

el que es té, des dels fruits més aparents fins a les propietats més sorprenents d'herbes menudes i d'aspecte insignificant.

Viure en espais allunyats d'enormes concentracions humanes va implicar desenvolupar qualitats pròpies i saber-les posar en comú amb la resta del reduït nucli en el qual un es movia, i va esdevenir així un petit cercle autosuficient.

Actualment, els comportaments humans estan experimentant importants canvis, a causa de la rapidesa de la difusió de la informació i de la indiscutible millora dels sistemes de locomoció. La ciutat i el camp som cada dia més veïns els uns dels altres i, alhora, s'apropen també els nostres tarannàs.

Tan semblants com hem esdevingut, cal que els pobladors d'ambdós àmbits coneguem, preservem i estimem els fonaments que ens donen identitat pròpia.

Les construccions de pedra en sec són un reflex del que havia estat la lluita de l'home per l'aprofitament absolut dels recursos que la natura proveeix. Són una mostra visible del treball esforçat d'un poble, que va saber conjuminar la força i la saviesa en benefici de fer més productives les terres, així com un xic més rendible i més còmode el treball a la intempèrie.

En contraposició amb la tendència actual de rebutjar més coses de les que caldria, perquè no satisfan plenament les expectatives previstes, els nostres avantpassats, empesos per la necessitat peremptòria de tirar endavant la família —constatació feaent del seu pas per la vida—, eren prou destres per saber aprofitar els materials més insospitats. En aquest cas, els rocs que empobrien els terrenys dedicats als diversos conreus.

Els nostres ascendents van ser tan hàbils que van ser capaços de bastir amb pedres sobreres tots tipus d'edificacions útils per facilitar la dura existència que els oferia l'etapa que els havia tocat viure.

Van fer marges, murs per delimitar cada propietat.

Margenades o parets que determinen els contorns de cada bancal. Útils per contenir la baixada violenta dels aiguats, faciliten el drenatge a la terra i l'absorció de la pluja d'una manera més tranquil·la i adequada per assimilar-ne els nutrients naturals. Els marges, en cas d'aiguat, eviten el perill de l'arrossegament de

Marges formant feixes, a Cal Rotllat (la Bisbal del Penedès).

sòl fèrtil. També són útils per aprofitar els vessants de les muntanyes, formant peces de terra de conreu en forma de terrassa que reben el nom de feixes.

Les construccions de pedra en sec han estat, bàsicament, una important aportació a la millora del rendiment agrari.

A simple vista, caldria destacar dos elements arquitectònics directament implicats a assegurar la producció: les croses i les troncs.

Les croses són columnes de poca alçada, mancades d'elegància i, evidentment, d'elements decoratius, però amb molta més gràcia que un vulgar puntal. Serveixen per sostenir

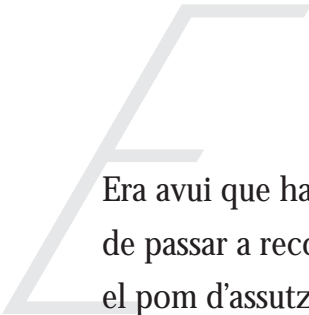

Vells ametllers florits a Cal Xico (la Bisbal del Penedès), protegits amb trones de pedra seca.

les branques dels arbres que corren risc de trencar-se, a causa de l'excés de pes d'una abundosa producció de fruits, o bé denoten una fragilitat clara per culpa de qualsevol agressió o carència.

Les trones són robustes parets circulars que envolten, abracen; sobretot oliveres, garrofers o ametllers. I els protegeixen, així, de l'embat del vent i assenten les arrels amb força damunt la terra.

I

Era avui que havies
de passar a recollir
el pom d'assutzenes?

Te les he collides a l'alba,
quan era tan quiet l'aire,
que podies provocar una
pluja fina sobre la
fulla triada.

Ametllers florits calçats dins d'un marge per aprofitar el terreny de conreu.